

Ödön
von Horváth

**MLADEŽ
BEZ BOGA**

Roman

Drugo izdanje

S njemačkoga preveo
Dubravko Torjanac

Zagreb, 2026.

Crnci

25. ožujka.

Na mojem stolu stoji cvijeće. Zgodno. Dar moje dobre gazdarice, jer danas mi je rođendan.

Ali trebam stol i mičem cvijeće u stranu, a i pismo svojih starih roditelja. Moja majka je napisala: "Za tvoj trideset četvrti rođendan želim ti, moje drago dijete, sve najbolje. Neka ti svemoćni Bog dade zdravlja, sreće i zadovoljstva!" A moj otac je napisao: "Za tvoj trideset četvrti rođendan, dragi moj sine, želim ti sve dobro. Bog, svemoćni, neka ti dade sreće, zadovoljstva i zdravlja!"

Sreću manje-više uvijek trebaš, mislim, a i zdrav sam, Bogu hvala! Kucam o drvo. Ali zadovoljan? Ne, zadovoljan baš i nisam. No to, na koncu konca, nije ni-
tko.

Sjednem za stol, odčepļujem crvenu tintu, zamrljam pritom njome prste i srdim se zbog toga. Trebalo bi napokon izmisliti tintu kojom se nije moguće zaprljati!

Ne, zadovoljan zbilja nisam.

Ne razmišļaj tako glupo, zapovjedim sebi. Imaš sigurno zaposlenje s pravom na penziju, a to je nešto u

današnje vrijeme kad nitko ne zna hoće li se sutra svijet još vrtjeti! Koliko njih bi sebi sve prste polizali kad bi bili na tvom mjestu?! Kako je malen postotak nastavnčkih pripravnika koji stvarno mogu biti učitelji! Bogu hvala što pripadaš nastavničkom zboru gradske gimnazije i što dakle bez velikih novčanih briga možeš postati star i glup! Pa možeš biti star i sto godina, možda jednom budeš čak i najstariji stanovnik domovine! Onda ćeš za svoj rođendan biti u ilustriranom časopisu, a ispod će pisati: "On je još živ duhom". A sve to s penzijom! Misli na to i ne griješi duše!

Ja ne griješim duše i počinjem raditi.

Pokraj mene leži dvadeset i šest plavih zadaćnica, dvadeset i šest dečki, tako oko četrnaeste godine, jučer je na satu zemljopisa trebalo napisati sastavak, ja name predajem povijest i zemljopis.

Vani još sja sunce, u parku je sigurno fino! No posao se mora odraditi, ispravljam zadaćnice i pišem u svoju teku tko nešto valja ili ne valja.

Tema koju je propisala nadzorna služba glasi: "Zašto moramo imati kolonije?!" Da, zašto? No, pa da čujemo!

Prvi učenik počinje s B: on se zove Bauer, imenom Franz. U tom razredu nema nikoga tko počinje s A, ali zato odmah imamo pet s B. Rijetkost, toliko B-ova među sveukupno dvadeset i šest učenika! Ali dva B-a su blizanci, zato ta neobičnost. Automatski preletim listu imena u svojoj teci i utvrđujem da samo S gotovo dostiže B – točno, četvorica počinju sa S, trojica s M, po dvo-

* Ta je tema bila važan element programa NSDAP-a još od 1920. [Sve su bilješke prevoditeljeve – op. ur.]

jica s E, G, L i R, po jedan s F, H, N, T, W, Z, dok nije-
dan od dečki ne počinje s A, C, D, I, O, P, Q, U, V, X, Y.

No, Franze Baueru, zašto trebamo kolonije?

“Trebamo kolonije”, piše on, “jer nam trebaju mno-
ge sirovine, jer bez sirovina mi ne bismo mogli našu vi-
sokorazvijenu industriju uposliti po njezinom pravom
ustroju i vrijednosti, što bi za strašnu posljedicu imalo
to da bi domaći radnik opet ostao bez posla.” Vrlo toč-
no, dragi Baueru! “Ne radi se, doduše, o radnicima” –
već, Baueru? – “radi se više o narodnoj cijelosti, jer i
radnik, na koncu konca, pripada narodu.”*

To je bez sumnje na koncu konca veličanstveno ot-
kriće, prolazi mi kroz glavu, i najednom mi opet padne
na pamet koliko se često u naše vrijeme prastare mu-
drosti serviraju kao prvi put formulirane krilatice. Ili je
uvijek bilo tako?

Ne znam.

Znam samo to da opet moram pročitati dvadeset i
šest sastavaka, sastavaka koji s pogrešnim pretpostav-
kama donose krive zaključke. Kako bi bilo lijepo kad bi
se “pogrešno” i “krivo” poništili, ali oni to ne čine. Idu
ruku pod ruku i pjevuckaju šuplje fraze.

Ja ću se, kao gradski službenik, čuvati da o tom mi-
lom pjevuckanju izreknem ma i najblažu kritiku! Ako
i boli, što može pojedinac protiv svih? Može se samo
kriomice srditi. A ja se više ne želim srditi!

Ispravljaš brzo, išao bi još u kino!

Što to tu piše taj N?

* Iz proklamacije Adolfa Hitlera na Danu državne partije u Nürn-
bergu 9. 9. 1936.

“Svi crnci su prefrigani, kukavički i lijeni!”*

– Preglupo! A pa to ću prekrížiti!

I već hoću crvenom tintom napisati na rubu: “Bemisleno uopćavanje!” – kad zastanem. Čekaj, pa nisam li tu rečenicu o crncima u zadnje vrijeme već negdje čuo? A gdje? Točno: čula se iz zvučnika u restoranu i skoro mi pokvarila apetit.

Pustim dakle rečenicu takvu kakva je, jer što netko govori na radiju, ** to nijedan učitelj ne smije prekrížiti u školskoj bilježnici.

I dok čitam dalje, stalno čujem radio: šapće, tuli, laje, cvrkuće, prijeti – a novine to preštampavaju, i dječica prepisuju.

Završio sam sa slovom T i već dolazi Z. Gdje je nestao W? Jesam li zagubio bilježnicu? Ne, W je jučer bio bolestan – u nedjelju je na stadionu pokupio upalu pluća, otac mi je to pismeno korektno priopćio. Jadni W! Zašto ideš na stadion kad ledena kiša lije kao iz kabla?

To bi pitanje mogao postaviti i sebi, padne mi na pamet, jer i ti si u nedjelju bio na stadionu i ustrajao vjerno do završnog zvižduka, iako nogomet koji su momčadi pružile nipošto nije bio prvoklasan. Da, igra je čak bila izrazito dosadna – dakle: zašto si ostao? I s tobom trideset tisuća gledatelja koji su platili?

Zašto?

* Iz govora Juliusa Streichera Hitlerovoj mladeži 1935; riječju “crnac” nacistička propaganda obilježavala je autsajdere raznih vrsta, rasno nečiste, uključujući Židove.

** Goebbels je u govoru iz 1933. označio upravo radio “najmodernijim i najvažnijim oruđem utjecanja na mase”.

Kad desno krilo nadigra lijevog halfa i centrira, kad centarfor pošalje loptu u prazan prostor i golman se baci, kad lijevi vezni rastereti svoju obranu i forsira igru po krilima, kad obrambeni igrač spasi na gol-liniji, kad netko nefer gurne tijelom ili napravi vitešku gestu, kad je sudac dobar ili mlitav, pristran ili neopredijeljen, tada za gledatelja ne postoji ništa na svijetu osim nogometa, svejedno sja li sunce, pada li kiša ili snijeg. Onda sve zaboravi.

Što “sve”?

Moram se osmjehnuti: crnce, valjda –

Pada kiša

Kad sam idućeg jutra došao u gimnaziju i uspinjao se stubama do zbornice, čuo sam na drugom katu divlju galamu. Požurio sam gore i ugledao kako petorica dječaka, i to E, G, R, H i T, tuku jednog, i to F-a.

“Što vam pada na pamet?” zaurkao sam na njih. “Ako već mislite da se još uvijek morate tući kao pučkoškolci, onda se, molim, tucite jedan protiv drugoga, ali pet protiv jednoga, pa to je kukavičluk!”

Pogledali su me ne shvaćajući, pa i F, na kojeg su ta petorica navalila. Njegova kragna bila je potrgana. “Što vam je napravio?” pitao sam zatim, ali junaci nisu otvoreno htjeli reći o čemu se radi, a ni onaj kojega su tukli. Tek malo-pomalo uspjelo mi je doznati da F petorici nije ništa napravio, upravo suprotno: petorka je njemu ukrala žemičku s putrom, ali ne da bi je pojela, već samo zato da je ne bi imao on. Bacili su žemičku kroz prozor na dvorište.

Pogledam dolje. Leži ondje na sivom kamenu. Još uvijek pada kiša, a žemička se svijetlo ljeska.

I ja mislim: možda ona petorica nemaju žemičke i srdi ih što je F ima. Ali ne, svi su imali svoje žemičke, a G čak dvije. Upitam još jedanput: “Dakle zašto ste to učinili?” Ni sami ne znaju. Stoje preda mnom i zbušnjeno se smijulje. Da, pa može čovjek biti zao, to piše već i u Bibliji. Kad je prestala padati kiša i vode potopa opet se povukle, Bog je rekao: “Nikad više neću zemlju u propast strovaliti zbog čovjeka, ta čovječje su misli opake od njegova početka”.*

Je li Bog održao obećanje? To još ne znam. Ali sad više ne pitam zašto su žemičku bacili na dvorište. Pitam tek zar još nikada nisu čuli da se od pradavnih vremena, od prije tisuća i tisuća godina, od početka ljudske civiliziranosti, sve snažnije i snažnije razvijao nepisani zakon, lijep muški zakon: ako se već tučete, onda se tučite samo jedan protiv jednoga! Ostanite uvijek viteški! Opet se okrećem toj petorci i pitam: “Zar se ne stidite?”

Oni se ne stide. Ja govorim jednim drugim jezikom. Gledaju me u velikom čudu, samo se pretučeni smješka. Ismijava me.

“Zatvorite prozor”, kažem, “inače će kiša padati unutra!”

Oni ga zatvaraju.

Kakva je to generacija? Žilava ili tek sirova?

Ne kažem više ni riječ i odlazim u zbornicu. Na stubama zastanem i slušam: tuku li se opet? Ne, tiho je. Čude se.

* Postanak 8,21.